

DZIECKO LEWORĘCZNE

badanie i sposób postępowania

Leworęczność jest najczęściej przekazywana genetycznie, w skrajnych wypadkach jest wynikiem konieczności powstałej w ciągu życia (urazy i wylewy mózgu, uszkodzenia po operacjach).

Lewostronna dominacja (lateralizacja) może występować w słyszeniu, widzeniu, posługiwaniu się lewą ręką bądź posługiwaniu się lewą nogą. Lateralizacja nie zawsze jest prosta, często jest też skrzyżowana wówczas dziecko może być np. praworęczne i lewoocne lub leworęczne, prawo nożne i lewoocne i tak na wiele sposobów.

Jak wykryć, które oko, która noga czy ręka dominuje u Waszego dziecka?

Dzięki nowoczesnym metodom i testom można dziś względnie dokładnie ustalić lewo lub praworęczność.

Sprawdzanie dominacji stronnej przez obserwację, zabawy i testy.

Metoda swobodnej obserwacji (wg J. Kramer)

Najprostszy sprawdzian wskazujący, która ręka jest u dziecka wiodąca, mogą w domu, przedszkolu i w szkole przeprowadzić sami rodzice, wychowawcy i nauczyciele. Należy tylko zaobserwować, którą rękę podnosi dziecko zgłaszając się do odpowiedzi, którą otwiera drzwi i okna, wyłącza światło i którą posługuje się przy wszystkich pracach ręcznych. Ważne jest zaobserwowanie, którą ręką posługuje się dziecko używając noża i widelca.

Obserwacja prawo i leworęczności podczas zabawy (wg J. Kramer)

Zabawa dziecka jest doskonałą okazją do zaobserwowania, którą ręką posługuje się ono precyzyjniej (przy zabawie klockami LEGO, budowaniu z innego rodzaju klocków, układaniu puzzli, rysowaniu ołówkiem, malowaniu kredkami).

Sprawdzanie prawo lub leworęczności - metoda badawcza.

- Chwytywanie toczącej się po podłodze małej piłki
- Rzucanie piłką do celu, odbijanie piłki o ziemię.
- Pukanie do drzwi
- Mycie zębów

Ustalenie dominującej nogi

- Długi krok nad przeszkodą.
- Kopnięcie piłki
- Dokładne kopnięcie np. do dołka lub bramki
- Wchodzenie i schodzenie po schodach (dziecko zawsze wykona pierwszy krok dominującą nogą)

Ustalanie dominującego ucha

W celu ustalenia dominującego ucha dziecko sadza się przy stole z rękami na kolanach. Prosi się je o wzięcie leżącego na stole naręcznego zegarka i posłuchanie jego tykania. Należy zaobserwować, do którego ucha dziecko przyłoży zegarek.

Ustalenie dominującego oka

- Dziecko ma patrzeć na wskazany przedmiot przez lunetę wykonaną z papieru
- W zabawie w detektywa prosi się dziecko o obserwowanie przez dziurkę w gazecie
- Zagłądanie przez dziurkę od klucza

Hamujące działanie podobieństw

Przy próbach wpojenia dzieciom różnic pomiędzy lewą a prawą stroną, najczęściej nie zwraca się uwagi na hamujące działanie podobieństw, tzn. w krótkim czasie pokazuje się co jest prawe a co lewe. W małych odstępach daje się przy tym wskazówki i kieruje do dzieci pytania :

„ Po twojej prawej stronie jest okno, a po lewej tablica. Czy widzisz to? Po której stronie jest okno? Po której stronie jest tablica?”

W ten sposób nie eliminuje się u dziecka zamętu, lecz wręcz przeciwnie, jeszcze się go pogarsza! Natomiast pomaga się dzieciom, jeśli w ćwiczeniach kładzie się nacisk tylko na jeden kierunek, utrwala się jedną stronę w odniesieniu od dziecka. Można zaznaczyć lewą stronę ciała przypinając do ubrania czerwone serduszko lub zakładając luźną gumkę frotte na lewą rękę.

Kiedy w ćwiczeniach będzie się dziecku zawsze zwracało uwagę na jeden kierunek, szybko go zapamięta. Kierunek przeciwny, będzie wynikał sam z siebie.

Postępowanie z dzieckiem leworęcznym w różnych okresach rozwojowych (za prof. Martą Bogdanowicz)

Wiek niemowlęcy:

U niektórych dzieci już w trzecim kwartale pierwszego roku życia obserwujemy tendencje do częstego reagowania lewą ręką. Zapowiada to wczesną i silną dominację lewej ręki. W tym etapie lateralizacji należy pozostawić dziecku całkowicie wolny wybór ręki. Obserwacja zachowania dziecka pozwoli nam się lepiej zorientować jaki jest, genetycznie uwarunkowany, model lateralizacji . Jeżeli dziecko zdradza symptomy opóźnienia w rozwoju psychomotorycznym konieczna jest konsultacja specjalistów: neurologa, psychiatry dziecięcego i psychologa. W tym wypadku tym bardziej nie należy ingerować w wybór ręki.

Wiek poniemowlęcy :

W wieku poniemowlęcym dziecko podejmuje pierwsze próby samodzielnego jedzenia, rysowania. Wskazana jest dalsze obserwowanie dziecka, w jakim stopniu preferuje jedną z rąk. Zwolennicy przeuczania zalecają podawać dziecku przedmioty do prawej ręki, systematycznie przekładać łyżeczkę do prawej ręki i układać ją razem z kubkiem, po prawej stronie talerza. Wydaje się, że można dziecku proponować próby jedzenia prawą ręką, lecz głównie wtedy gdy używa ono obydwu rąk na zmianę. Przeciwwskazaniem i powodem zaniechaniem tych prób jest wyraźny opór dziecka lub zaniechanie samodzielnego jedzenia czy rysowania. Jeżeli dziecko zdecydowanie wybiera lewą rękę podczas rysowania i mimo dominacji demonstracyjnie przekłada ołówek do lewej ręki, należy pozostawić mu prawo decydowania. Zadaniem dorosłego jest zwrócenie uwagi na prawidłowe trzymanie ołówka w palcach i usprawnianie motoryki. Zasadniczą troską dorosłego powinno być to, aby dziecko chciało rysować i rysowało jak najwięcej.

Wiek przedszkolny :

W wieku przedszkolnym doskonalą się czynności manualne, (jedzenie widelcem, czesanie się, rysowanie). Jeżeli obserwujemy u dziecka oburęczność konieczne jest demonstrowanie wzorców praworęczności i zachęcanie do eksperymentowania i sprawdzania, którą ręką

wygodniej się posługuje. Ma to na celu ułatwić dziecku podjęcie decyzji co do wyboru ręki. Konieczne jest usprawnienie motoryczne obu rąk, szczególnie zaś zwiększenie szybkości i precyzji ruchów dominującej ręki. Ważne jest utrwalenie prawidłowych nawyków ruchowych podczas wykonywania czynności grafomotorycznych, takich jak: poprawne utrzymanie ołówka w ręce, zachowywanie kierunku od lewej do prawej podczas rysowania szlaczków i kreślenia linii poziomych a także rysowania z góry na dół linii pionowych oraz kreślenia okręgów ruchem obrotowym w kierunku poruszania się wskazówek zegara. Ważne jest także aby dziecko akceptowało swoją leworęczność i zarazem swoją odmienną. W tym okresie dziecko przygotowuje się do nauki czytania i pisania. Jeśli rodzice lub nauczyciel przedszkola dostrzegają jakieś trudności dziecka, na przykład motoryczne, w zakresie orientacji w schemacie ciała i przestrzeni, koordynacji wzrokowo - ruchowej i inne, powiązane z leworęcznością lub oburęcznością, wskazana jest konsultacja u psychologa.

Z końcem klasy „O” dziecko powinno osiągnąć pełną gotowość do nauki pisania i wybrać rękę, którą będzie pisało.

W razie potrzeby jest wskazane usprawnienie wymienionych funkcji zarówno podczas codziennych sytuacji życiowych, jak i podczas zaplanowanych ćwiczeń. Ćwiczenia mogą odbywać się kilka razy w tygodniu (po 15-20 min) i muszą mieć formę zabawy, z wykorzystaniem atrakcyjnych pomocy. Konieczne jest uzgodnione współdziałanie rodziców i nauczyciela.

Wiek szkolny

Podjęcie nauki szkolnej, szczególnie nauki pisania, stawia przed dzieckiem leworęcznym trudne wymagania (pisanie od lewej do prawej strony). **Nauczyciel klasy pierwszej powinien być wcześniej poinformowany co do lateralizacji swoich uczniów i ich problemów.** W ciągu pierwszych tygodni winien ukierunkować swoje działania na ustalenie diagnozy pedagogicznej lub w razie potrzeby skonsultować dziecko z psychologiem. Pomoc udzielana dziecku dotyczy prawidłowego ustawienia ręki dziecka podczas pisania, narzędzia pisania, położenia zeszytu, ustalenia miejsca w ławce, oświetlenia itd. Równie istotne jest czuwanie nad atmosferą wokół leworęcznego ucznia i pomoc w ukształtowaniu właściwej postawy dziecka wobec swojej leworęczności. Jeżeli dziecko jest silnie zlateralizowane (leworęczne i lewoocne), sprawne motorycznie i właściwie przygotowane do pisania w okresie poprzedzającym szkołę, wówczas nie ma poważniejszych trudności w nauce. W pierwszym półroczu może jeszcze pisać wolniej, mniej kształtnie, popełniać więcej błędów niż inne dzieci.

Nie jest wskazane obniżanie ocen za „brzydkie pisanie”, ani nawet stawianie podwójnej oceny za poprawność i poziom graficzny. Jedynym rezultatem takiego oceniania mogą być niekorzystne reakcje emocjonalne: poczucie krzywdy, lęk przed szkołą, i motywacyjne: zubożenie, unikanie pisania, wagary. Te negatywne postawy wobec pisania z łatwością generalizują się na naukę i szkołę „w ogóle” . Jeżeli dziecko leworęczne jest mniej sprawne ruchowo, słabo zlateralizowane i ma dodatkowe zaburzenia funkcji percepcyjnych, wówczas problemy szkolne dziecka nie znikają, lecz raczej narastają wraz z podnoszeniem wymagań szkolnych. Potrzebne jest wówczas dokładne badanie psychologiczne (pełna diagnoza) oraz ćwiczenia korekcyjno- kompensacyjne (w zespole lub indywidualnie). Im wcześniej te działania w kręgu terapii pedagogicznej zostaną podjęte, tym szybsze będą ich efekty.

Zasady postępowania i pracy z dzieckiem leworęcznym (za prof. Martą Bogdanowicz)

Zasada 1: Właściwa postawa wobec leworęczności

Leworęczność jest naturalnym przejawem lateralizacji (w większości przypadków), dlatego nie jest wskazane przyjmowanie wobec dzieci leworęcznych postawy nadmiernego ochrania. Wymagania powinny być formułowane na miarę możliwości dziecka, aby nie czuło się gorsze od innych dzieci, ani też „na specjalnych prawach” .

Zasada 2 : Wczesna diagnoza

Wskazana jest obserwacja dziecka w celu określenia lateralizacji na tle jego rozwoju psychoruchowego od wczesnego dzieciństwa. Poznanie osobowości dziecka i jego postawy wobec leworęczności jest istotne dla programu postępowania z dzieckiem. Konsultacja z psychologiem, o ile nauczyciel nie ustali wcześniej, że dziecko jest zlateralizowane, jest wskazana z końcem wieku przedszkolnego. Wszystkie objawy opóźnienia rozwoju psychomotorycznego jak najwcześniej diagnozujemy, a dziecko kierujemy na terapię pedagogiczną.

Zasada 3 : Właściwa decyzja odnośnie wyboru ręki dominującej

Nie przestawiamy dzieci:

- lewostronnie zlateralizowanych
- opóźnionych w rozwoju umysłowym
- o wczesnej i silnej lateralizacji
- oburęcznych i lewoocnych
- mało sprawnych motorycznie
- w wypadku wystąpienia zaburzeń towarzyszących np. jąkanie, reakcje nerwicowe.
- z tendencją do pisania prawą ręką pismem zwierciadlanym
- które nie akceptują prób przestawiania na prawą rękę

Zasada 4 : Prawidłowa postawa podczas pisania lewą ręką

Prawidłową postawę leworęcznego dziecka można scharakteryzować następująco:

- dziecko siadając przy stole ma obie stopy oparte o podłogę, oba przedramiona oparte o stół, plecy wyprostowane centralna oś ciała (linia kręgosłupa) przyjmuje położenie pionowe
- tułów znajduje się w pewnej odległości od stołu (bez opierania się), co zapewnia rękom swobodę ruchów
- w ławce szkolnej leworęczne dziecko ma sąsiada po swojej prawej stronie, przez co zapewnia się swobodę ruchów piszącej ręki każdego z dzieci (znajduje się ona po zewnętrznej stronie ławki)
- światło powinno padać z przodu lub z prawej strony, w klasie należy posadzić dziecko w środkowym rzędzie, gdzie światło jest najbardziej rozproszone.

Zasada 5 : Właściwe położenie zeszytu

Zeszyt leworęcznego dziecka powinien:

- znajdować się w pewnej odległości od ciała dziecka , a tym samym od brzegu stołu. Takie ułożenie zeszytu umożliwia oparcie całego przedramienia lewej ręki,
- być ułożony ukośnie, nachylony w prawą stronę. Oznacza to, że lewy górny róg jest skierowany ku górze, zaś prawy ku dołowi. Dziecko może dobrowolnie regulować kąt nachylenia zeszytu nawet tak dalece, że znajduje się on w położeniu pionowym do krawędzi stołu, co jest korzystne w przypadku lewoocności. Takie ułożenie pozwala na pisanie pod ciągłą kontrolą wzroku,
- powinien znajdować się nieco na lewo od osi ciała piszącego, co zapewnia swobodę ruchu piszącej ręce (od lewej strony ku osi ciała, bez konieczności jej przekształcania).

Zasada 6 : Prawidłowy sposób trzymania pióra

Właściwy sposób trzymania pióra przez leworęcznego to:

- utrzymanie pióra w trzech palcach, pomiędzy kciukiem a lekko zgiętym palcem wskazującym , oparcie na palcu środkowym (podobnie jak w prawej ręce)
- palce trzymające pióro powinny znajdować się w odległości około 2 cm od powierzchni papieru , co pozwala śledzić zapisywanie tekstu i zachować poprawną postawę ciała
- na początku nauki pisania dziecko powinno przez dłuższy czas pisać ołówkiem, aż do utrwalenia nawyków ruchowych związanych z pisaniem.

Zasada 7 : Prawidłowy układ dłoni, nadgarstka i przedramienia

Prawidłowy układ powyższych elementów u leworęcznego dziecka jest następujący :

- dłoń wraz z nadgarstkiem stanowi przedłużenie przedramienia (układ liniowy)
- brzeg dłoni, nadgarstka i przedramię opierają się cały czas o stół i zeszyt, przesuwać się podczas pisania
- koniec pióra skierowany jest ku lewemu ramieniu lub zmierza do punktu w połowie odległości między ramieniem a łokciem.
- przedramię lewej ręki jest prostopadłe do liniatury zeszytu
- dłoń i palce trzymające pióro znajdują się poniżej liniatury zeszytu, aby nie przesłaniały zapisywanego tekstu

Zasada 8 : Właściwa organizacja ruchów podczas pisania

W procesie wdrażania prawidłowej organizacji ruchów podczas pisania wskazane jest:

- dbanie o prawidłowe kreślenie liter, zgodnie z obowiązującym wzorcem, uwzględniającym kolejność i kierunek ruchów
- płynne przesuwanie ręki od lewej strony (krawędzi zeszytu) do prawej, ku osi ciała
- dłoń i przedramię pozostają podczas pisania liter i wyrazów w kontakcie z zeszytem.
- podczas przesuwania ręki z końca jednej linijki do drugiej (ruch zwrotny) zmieniają pozycję dłoni i przedramię, zaś łokieć pozostaje oparty o stół, w tym samym miejscu.

Zasada 9 : Kontrola i regulowanie napięcia mięśniowego

Dobrze gdy dziecko:

- uświadamia sobie własne napięcie mięśniowe
- świadomie kontroluje i reaguje na napięcie, aby okresowo osiągnęło optymalny wymiar, na przemian z okresami rozluźnienia, umożliwiającymi odpoczynek
- napięcie powinno się ograniczać do aktywizacji grupy mięśni uczestniczącej w czynności pisania

Zasada 10 : Koordynacja ruchów obu rąk

Sprawne zapisywanie tekstu jest nie tylko efektem działania ręki wiodącej, ale także jej współdziałania z ręką nie piszącą, która podtrzymuje zeszyt i przesuwa go w miarę pisania. Umożliwia to stabilność ręce piszącej, która nie musi się podnosić i zmieniać pozycji. Ważne jest zatem rozwijanie koordynacji ruchów obydwu rąk, gdyż obie uczestniczą w czynności pisania.

Zasada 11 : Współdziałanie oka i ręki

Warunkiem poprawnego zapisu tekstu, szybkiego tempa i dobrego poziomu graficznego pisma jest możliwość śledzenia wzrokiem czynności pisania : ruchu ręki i powstającego tekstu. Wskazane jest zatem :

- usprawnienia współdziałania ręki i oka poprzez ćwiczenia rozwijające koordynację wzrokowo ruchową (dobrze jest jeśli oba organy znajdują się po tej samej osi ciała),
- umożliwienie kontroli wzrokowej dzięki poprawnemu położeniu zeszytu, właściwemu uchwytowi pióra, położenia palców i pozycji ręki piszącej.

Opisane wyżej wskazania dotyczące techniki pisania lewą ręką są ważne, aby pomóc dziecku jak najszybciej opanować umiejętności pisania i jak najmniejszym kosztem.

Warto pamiętać, że trudności techniczne leworęcznego dziecka mijają bardzo szybko, natomiast konsekwencje niewłaściwego postępowania wychowawczego wobec tych dzieci są zasadniczym problemem pedagogicznym. Dlatego też wśród wszystkich zasad postępowania z dzieckiem leworęcznym najważniejsza jest zasada , która uznaje prawo dziecka do wyboru ręki i posługiwania się lewą ręką. Największe szkody przyniosły działania przestawiania „na siłę” leworęcznych dzieci na prawą stronę.

Czy szukać pomocy specjalisty gdy dziecko jest leworęczne ?

Jeśli dziecko jest leworęczne i nie ma większych problemów w trakcie różnych ruchowych czynności, profilaktyczna wizyta u specjalisty (psycholog, pedagog) nie jest konieczna. Na pewno ważne jest poinformowanie nauczycielki dziecka (jeśli zaczyna ono szkołę lub zerówkę) o tym fakcie. Umożliwi mu to od początku odpowiednią naukę: postawy przy ławce i przy pisaniu, miejsca w ławce itp. Nauczyciel w praktyczny sposób powinien pokazać rodzicom jak dziecko ma siedzieć, jak ustawiać rękę i zeszyt przy pisaniu. Jeśli tego nie potrafi, należy poszukać pomocy u pedagoga szkolnego.

Jeśli natomiast w toku nauki pisania, rysowania pojawią się problemy i trudności wówczas dziecko zostanie najprawdopodobniej skierowane na badania do poradni. Obok różnych rutynowych testów (bad. inteligencji) zostanie poddane prostym próbom pozwalającym określić lateralizację także w zakresie czynności oka, nogi. Być może efektem tego będzie zalecenie aby maluch uczęszczał na ćwiczenia rekompensacyjne w szkole i w odpowiedni sposób ćwiczył w domu.

Podstawowe zalecenia dla dzieci leworęcznych dotyczące nauki pisania w szkole:

- 1) dziecko leworęczne powinno w ławce zajmować miejsce na lewo od kolegi,
- 2) do pisania musi mieć pióro przeznaczone dla ludzi leworęcznych,
- 3) pisanie powinno rozpoczynać od przyjęcia prawidłowej pozycji ciała i oparcia obu stóp o podłogę,
- 4) dziecko ma prawidłowo uchwycić ołówek czy pióro - ołówek ma być trzymany w trzech palcach lewej ręki, a jego koniec skierowany w kierunku ramienia (nigdy inaczej),
- 5) gdy ćwiczenia wykonywane są w liniaturze zeszytu place powinny znajdować się pod linijką tak, aby dziecko nie zasłaniało dłonią tekstu. Kartka (zeszyt) mają być ułożone zwierniadłanie jak u praworęcznych, ukośnie - tzn. lewy górny róg skierowany ku górze, a prawy dolny ku dołowi,

Trudności dziecka leworęcznego

Podczas pierwszych lat nauki dzieci leworęczne często napotykają na swojej drodze szereg trudności, które mogą, ale nie muszą stać się przyczyną różnych niepowodzeń szkolnych. Jeśli dziecko jest wspierane przez bliskich, ma oparcie i znajdzie pomoc, ma szansę pokonać wszystkie przeciwności.

Wiele problemów dzieci leworęcznych, spowodowanych jest samym faktem pisania lewą ręką - nasze pismo dostosowane jest do wymagań osób praworęcznych - zawsze trzeba pisać od lewej do prawej. A kierunkiem naturalnym dla dzieci leworęcznych jest od prawej ku lewej. Dlatego podczas nauki pisania preferencja ta, stale daje o sobie znać: dzieci bardzo często, rysują szlaczki od strony prawej ku lewej i piszą tak wyrazy (szczególnie przy literach drukowanych), kreślą tak figury geometryczne. Mogą też w ten sposób odczytywać wyrazy, np.: "do" jako "od" i cyfry, np. 21 zamiast 12 - to znowu może w przyszłości powodować trudności w liczeniu. Posługują się też pismem zwierciadlanym (wyglądającym jak lustrzane odbicie).

Inne trudności dzieci leworęcznych:

- w nauce czytania
- błędy takie jak: statyczne odwracanie liter (p - b, d - b)
- wolne tempo pisania, pozostawanie w tyle za innymi dziećmi
- niski poziom graficzny pisma

Bardzo ważne jest stworzenie odpowiedniej atmosfery wokół dziecka leworęcznego. Atmosfery akceptacji i zrozumienia ewentualnych trudności. Przed rodzicami leży także trudne zadanie zmotywowania dziecka do dodatkowej pracy - na ćwiczeniach rekompensacyjnych, czy dodatkowych w domu. Tylko wtedy niechęć dziecka do wszelkich zajęć graficznych może zostać przełamana.

Bibliografia:

1. *Marta Bogdanowicz "Leworęczność u dzieci", WSiP, Warszawa 1992.*